

Civilizaciona revolucija na selu

Dr. Radomir D. Lukić

Svi smo svedoci da se na našem selu odigravaju duboke promene koje se mogu obeležiti kao prava revolucija. Selo se iz temelja menja, i to užasnom briznom — nama preti opasnost (ili se osmehuje sreća) da za desetak godina na selu ostanu samo oni koji su na nj osuđeni kao na robiju.

Međutim, ukoliko nam je jasno da se događa revolucija, nije nam jasno koji su njeni uzroci, kakve je ona vrste, kakve su joj posledice i šta treba učiniti — ako uopšte treba, i ako može — da se ostvare ciljevi koje društvo sebi postavlja. Zadatak je nauke, pre svega sociologije, da na ova brojna, važna i teška pitanja odgovori. Ovde se ne usuđujemo da potražimo odgovor na sva ta pitanja: pokušaćemo se da se odgovori samo na jedno: osnovni uzrok te revolucije, od koga zavisi i njen osnovni karakter. I taj odgovor će biti samo nacrt odgovora i nepouzdan. Da to ne bi bio, treba mnogo istraživanja. Ipak, jednom treba početi, ma i naopako.

Koji je, dakle, uzrok ovih promena na selu? Kakve je vrste ta revolucija? Je li ona pre svega ekonomska, svojinska, proizvodna? Recimo, da li bi se moglo reći da se na selu u nas odigrava — ili je već odigrana — socijalistička revolucija? Ili se događa ekonomska, u smislu proizvodna revolucija?

Nema sumnje da u svim ovim pravcima zaista ima promena. Tako, npr., postoji delimično društvena samoupravna svojina na selu. Postoje i zadruge i tzv. kooperacija (ne znam zašto nije saradnja?) sa seljacima privatnim sopstvenicima koja, u načelu, treba da ove, a s njima i selo, prevede na socijalizam. Međutim, makako bilo značajno, sve to, gledano istorijski, još uvek nije dovoljno da bi se govorilo o socijalističkoj revoluciji na selu.

Nema sumnje da postoje značajne promene i u pogledu proizvodnje — u nekim pravcima ona se povećala, čak i znatno, delimično usled uvođenja novih oruđa za rad i sredstava za poboljšanje prinosa i sl. U nekim pravcima se ona i smanjila, i to znatno. Ali, sve skupa uzeto, ni te promene nisu tolike da bi se moglo govoriti o ekonomsko-proizvodnoj revoluciji.

Nema sumnje takođe da ima dosta i značajnih promena u svojinskim odnosima, u raspodeli poseda. Izvršena je prilično obimna agrarna reforma, uspostavljen socijalistički sektor, ograničen posed zemljioradnika na 10, a

nezemljoradnika na 3 hektara, povećan je broj gazdinstava, a smanjen njihov prosečan posed itd. No, makoliko značajne, ni te promene nisu takve da bi se mogle označiti kao posedovna revolucija.

U čemu je onda ta revolucija o kojoj govorimo?

Teško je naći reč kojom bi se ona tačno označila. Kad je ovde izabrana takva reč — civilizaciona revolucija, njome se htelo istovremeno obeležiti i njena priroda i njen osnovan uzrok. Ali da bi se ovo razumelo, treba najpre tačno odrediti značenje u kome je ova reč — »civilizaciona« — upotrebljena.

Tom reči se hoće reći da se revolucija na našem selu sastoji u tome što je civilizacija ušla u selo. Pri tom se civilizacija razume u jednom posebnom smislu, u smislu kulture, ali kulture posebne vrste. Pod civilizacijom se, naime, ovde razume kultura niže vrste, prvi stupanj kulture, grube, materijalističke u rđavom smislu reči — upravo takav stupanj koji se i javlja u ovakvim istorijskim prilikama: kad jedno primitivno, zatvoreno društvo naglo dođe u dodir s visokorazvijenim kulturnim društvom i na brzinu primi od njegove kulture samo ono što najviše upada u oči i što je najjeftinije u njoj. Takva kultura nije prirodno izrasla iz uslova i strukture toga seljačkog društva — ona je u njega ubačena sa strane i postoji snažan nesklad između nje i svega ostalog u društvu što unosi velike poremećaje u funkcionisanje društva i u celokupnom životu. Bitna crta takve kulture, odnosno civilizacije, sastoji se u tome da seljak koji je njome zahvaćen počinje da snažno prezire sebe i svoj način života, da odbacuje sve svoje vrednosti, da se stidi sebe i što pre želi da se svim silama kojima raspolaže izjednači s kulturnim svetom s kojim je došao u dodir. I, naravno, da se izjednači s onim što se u njega vidi spolja: s odevanjem, govorom, ponašanjem, značima materijalnog blagostanja. Ovo izjednačenje se može postići samo na jedan jedini način: stalnim ili privremenim begom sa sela. I tako su po našim gradovima i gradovima cele Evrope, pa i van Evrope, sve do Australije i Kanade, počele da kruže legije naših seljaka (i seljanki, naravno), koji su, doduše, često to prestali formalno biti svršivši škole ili postavši radnici, ali koji se zato u pogledu civilizacije i svog odnosa prema njoj ne razlikuju mnogo od onih koji to nisu prestali biti ni formalno.

Beg sa sela, dakle, i to jedan beg koji u poslednje vreme dobija karakter prave panike — kao da neki zloduh goni te ljude sve dalje i sve brže, iako su oni, bar u svesti ako ne u podsvesti, prestali da u nj veruju i strašno bi se uvredili kad bi im se takvo verovanje pripisalo. Kao da je došlo »poslednje vreme«, jer će prilike za beg odjednom iščeznuti kao što je i došla.

Ovaj nagli upad, ova najezda civilizacije na naše selo pripremana je poodavno, ali se zbila tek u poslednjih dvadesetak godina, i sve se više i naglo širi. Nije ona posledica smišljenih mera našeg društva da prosveti selo, makar da su u tom pogledu preduzimate značajne mere, pa i postignuti značajni uspesi. Nije zato što, eto, još uvek imamo toliki broj nepismenih. A i oni koji su opismenjani i koji su se prosvetili na pravi način — osmogodišnjom školom — često nisu stekli pravu kulturu nego upravo ovu istu civilizaciju o kojoj je reč, pošto ni oni koji su ih prosvetili nisu raspolagali takvom kulturom. Do svoje civilizacije naše selo je, dakle, došlo služeći se najmodernijim sredstvima — sredstvima javnog opštenja, informacije, više onima koja ne traže pismenost nego onima koja je traže, a pored toga i saobraćajem, koji je znatno olakšan, bilo da su oni odlazili iz sela bilo da su kod njih dolazili.

Vesti koje su prodrle do seljaka nisu izmenila samo njegovu sliku sveta nego, pre svega, njegov stav prema svetu, njegovu filozofiju, njegove vrednosti, njegov moral, njegov životni put.

Najpre, seljak je usvojio jedan racionalan pogled na svet, slobodan od iracionalnog, magijskog elementa. Sve do juče, sve do jutros, seljak je mislio o svetu na isti način kao prvobitan čovek koga nam opisuje recimo Levi-Bril Svet je za njega bilo tuđe delo, sa svojim više-manje nepoznatim zakonima i silama, kojima se čovek imao pokoravati. Novi pogled na svet, racionalistički, demistificiran — bez obzira na to što je sasvim površan i plitak — prikazuje svet kao sredinu u kojoj čovek gospodari i može bezmalo sve, a pre svega da izmeni svoj sopstveni položaj. On je slobodan i ima pravo da čini što hoće.

Ovakav pogled na svet srušio je sve autoritete, počevši od verskih preko magijskih sve do političkih, društvenih i porodičnih. Više se nema čega ni koga plašiti niti se kome pokoravati. Ništa nije zabranjeno, a onaj ko bi pokušao da zabrani mogao bi to uspeti samo neposrednom fizičkom silom. Poznato je, međutim, iz sociologije, osobito političke i socijalne psihologije, da se čisto fizičke zabrane, bez oslona na odgovarajuću usvojenu kulturu i njene vrednosti na autoritet, nisu nikad mogle dugo održati.

Civilizacijska informacija nije samo pokazala seljaku kako drugi žive — lako, udobno, bez mnogo rada, slobodno — nego je srušila i glavnu društvenu barijeru koja mu je prečila da i sam dotle dođe — verovanje da je to tako određeno, da drukčije ne može biti, da on to ne može i nema pravo da dostigne. Socijalistička revolucija u nas, koja je proglasila jednakost i stavila seljaku u izgled grad i industriju, pa ga u početku čak i terala tamo, i silom, — svakako je snažno doprinela tome.

I više. Seljak ne samo da smatra da on to može da postigne, taj laki život ukrašen civilizacijom, koji mu ona nudi, nego veruje da on na to, kao ljudsko biće, ima prava i traži svim sredstvima da to pravo ostvari.

Seljakove vrednosti su sasvim izmenjene: to nije više strpljiv rad u svojoj kući, obezbeđenje odgovarajućeg minimuma dovoljnog za opstanak, ali ne i mnogo preko toga, velika porodica, miran život u prirodi, sa suncem i mrazom, zemljom i vodama, stokom i usevima. Osnovna vrednost je gradska, civilizacijska — sloboda, blagostanje materijalno, širok život, kretanje u nepoznatom svetu. Zavaravaju se oni koji misle čisto ekonomistički: nije osnovna vrednost civilizovanom seljaku u nas bogatstvo, makoliko ona bila značajna vrednost — nego lagodan život u gradskoj sredini, uz raspolaganje materijalnim udobnostima, a ne uz posedovanje novca kao kapitala. I bogat seljak ostavlja selo, kuću, često ženu i decu i ide u Evropu ili i dalje u tu svrhu.

Negdašnji seljak je, gonjen bedom, odlazio u svet nerado, čeznući da se vrati uz malo bolje uslove. Današnji odlazi skoro pevajući »da vidi svet« — žena ima i van sela i kuće, a deca već davno nisu najveće bogatstvo. On će se vratiti samo ako se do najveće mere uspe približiti ostvarenju svog ideala u svom selu.

Može se još dugo nabrajati koje su sve crte ove civilizacione revolucije na našem selu. Ovde to ne bi služilo svrsi. Bitno je videti da je upravo reč o jednoj takvoj revoluciji, revoluciji koja se danas više-manje odigrava ili će se neminovno odigrati u celom seljačkom svetu i koja će izmeniti lik čovečanstva tako da se zaista neće moći poznati, revolucija koja je u nas naišla na osobito povoljne uslove.

Prvi takav uslov je bila socijalistička revolucija, koja je i sama istakla takvu revoluciju bezmalo kao svoj program, ali koja je svakako stihijski, ma ponekad i nevoljno, mnogo činila da ona izbije. Drugi uslov je karakter i temperament najvećeg dela našeg naroda: bistrina, lakoća, pokretljivost, radoznalost, preduzimljivost, naklonost ka podražavanju, izvesna mera shvaćanja života s njegove lake strane, jer mi u osnovi nismo tragično obdareni. Treći uslov: nedovoljna kultura i nedovoljne mere da se ona širi i učvršćuje, s nesrećno organizovanom osmogodišnjom školom. Četvrti uslov: nepostojanje bilo kakve iole značajne delatnosti na suzbijanju ove najezde civilizacije, na odbrani starih vrednosti, na makar usporavanju brzine promena. Naprotiv, sva javna delatnost, počevši pre svega od sredstava javnog opštenja, usmerena je na jačanje najezde, na »prosvetavanje« seljaka u istom pravcu, na isticanje istih lažnih ili polulažnih vrednosti, pre svega ekonomskog blagostanja koje se izražava u znacima prestiža. Peti uslov: niz nedovoljno promišljenih, brzopletih, a nekad i smišljenih mera koje su pogoršavale ekonomski, društveni i politički položaj seljaka, usprkos proglašenom savezu seljaka i radnika i tokom revolucije i posle nje. Seljak je na svojoj koži dugo osećao da je na dnu društvene lestvice. Sad, kad je ekonomski položaj bar izvesnih slojeva i vrsta seljaka najzad često i znatno poboljšan, često i daleko iznad njihovih očekivanja, — suviše je kasno. Takav seljak je sad kao mladić koji je stekao igračku koju je kao dete žarko želeo, ali s kojom se u ruci oseća čak i nelagodno i ne zna što bi s njom, jer želja ide dalje.

To je, dakle, suština revolucije na našem selu. Od toga treba poći u svemu onome što se još pokušava uraditi. Polazak s kog bilo drugog polazišta vodi samo u ćorsokak. Svaki drugi pokušaj zasnovan na čisto ekonomskim, političkim ili bilo kojim drugim temeljima znači pucanj u prazno i uzaludan gubitak snaga i sredstava. Tu više neće pomoći ni povećanje zemljišnog maksimuma, ni oslobađanje od poreza, ni poboljšan otkup i cene, ništa... U pitanju je promena načina mišljenja usled najezde civilizacije i tu je ključ zagonetke.

No time već zalazimo u pokušaj odgovora na pitanja za koja je rečeno da se na njih neće odgovarati. Uostalom, tu ima jedno bitno prethodno pitanje: da li je našem društvu još potrebno selo i, ako je potrebno, kakvo selo, odnosno da li mu je potrebna zemljoradnja i, ako mu je potrebna, kakva? Od odgovora na to pitanje zavisi i šta će se preduzeti. Ne želeći da dalje raspravljamo o tim pitanjima, možemo kratko reći: nama je potrebna zemljoradnja u najširem smislu reči. Ali selo koje smo imali, i seljak u njemu, na umoru su i brzo, vrlo brzo ih neće više biti. Na selu ostaju samo fizički, psihički ili ekonomski osuđeni da tu ostanu. A takvi ne mogu da obezbede zemljoradnju koja je potrebna. Nju može obezbediti samo selo koje je — smanjeno brojno i po obimu — pretvoreno bezmalo u grad i tesno vezano s gradom, i čiji je proces proizvodnje tako izmenjen da je bezmalo industrijski. Sve ostalo je samoobmana, makoliko bila draga.

Summary:

REVOLUTIONARY CIVILIZATION OF THE RURAL COMMUNITY

Yugoslava's rural areas are undergoing changes which are so deep that they may be described as revolutionary. However, these changes do not refer to agricultural production but rather to the spread of urban civilization to rural areas. The basic feature of this civilization process is the fact that the peasant begins to despise his own rural community and former way of life and tries to escape to town at any cost. The country's general social culture, with its mass communication media and elementary education, helps to promote these tendencies. This has led to serious consequences for the rural community itself, because only those of its inhabitants continue to live there who have no prospects elsewhere, and they cannot ensure prosperity for the community or any major or modern agricultural production.

Резюме:

ЦИВИЛИЗАЦИОННАЯ РЕВОЛЮЦИЯ В ДЕРЕВНЕ

В нашей деревне происходят глубокие перемены, такие глубокие что их можно назвать революционными. Между тем, эти перемены не являются в области сельскохозяйственного производства а заключаются в проникновении городской цивилизации в сельскую область. Основная черта этой цивилизации заключена в ненависти которую крестьянин начинает чувствовать к деревне и сельскому образу жизни и желании во что бы то ни стало покинуть деревню и убежать в город. Общая культура общества со своими массовыми средствами информации и начальной школой способствует таким стремлениям. Из этого вытекают значительные последствия с которыми встречается деревня, так как в деревне остаются только те которые должны остаться и которые не в состоянии обеспечить благосостояние деревни и более сильное и современное сельскохозяйственное производство.